

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND FUNDAMENTELE CULTURALE ALE UNIUNII EUROPENE

SOME CONSIDERATIONS ON THE CULTURAL FOUNDATIONS OF THE EUROPEAN UNION

Valentina ENCIU,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Rezumat: Globalizarea în ritmuri tot mai accelerate a economiei mondiale impune elaborarea unor noi metode de promovare a intereselor naționale pe arena internațională. Are loc nu doar corelarea intereselor național-statale, ci și integrarea acestora în interese regionale.

Cuvinte-cheie: uniunea europeană, globalizare, integrare europeană.

Abstract: Accelerated globalization of the world economy requires developing new methods of promoting national interests in the international arena. It happens not only correlation of national and state interests but and their integration in regional interests.

Key-words: european union, globalization, european integration.

În pofida numeroaselor confruntări de idei și a criticilor acerbe, globalismul (lat. *globus* – glob) și globalizarea sunt procese ineluctabile, susținute de toate componentele civilizației mondiale, în faza prezentă a dezvoltării ei dinamice. Numim strângerea planetei în năframe și năvoduri, globalizare [5, p. 19]. Este adevărat că, la un alt pol, un alt proces de egală intensitate aduce în direcție opusă globalizării – atomizarea, astfel încât omenirea este în pericol de a se sparge în grupuri și regiuni, în comunități și fragmente, care merg atât de departe că ajung la limita unui individ dezorientat, în căutare de identitate și sens [5, p. 19].

Concepută ca model de generare a avuției, civilizația contemporană se află într-o fază de descentralizare, indicând orientarea spre modelul policentrist de putere economică și politică, în care atât bipolaritatea, cât și hegemonia vor fi depășite. Preluând problematica globală, actuala civilizație va căuta să reformeze instituțiile internaționale în organisme de gestiune a globalității, în forme noi propuse de evoluția guvernantei [5, p. 20-21].

Globalizarea în ritmuri tot mai accelerate a economiei mondiale impune elaborarea unor noi metode de promovare a intereselor naționale pe arena internațională. Are loc nu doar corelarea intereselor național-statale, ci și integrarea acestora în interese regionale. Conform datelor Organizației Mondiale a Comerțului, în prezent se atestă 134 de asociații regionale economico-comerciale, 90 din care au fost create după 1995.

Chiar dacă unii autori privesc regionalismul ca o treaptă ce ar conduce la globalizare, iar în literatura politologică germană integrarea europeană este numită „globalizare”, cu toate acestea, cele două procese (globalizarea / regionalizarea) se întâlnesc doar parțial, iar uneori pot fi chiar opuse unul altuia.

Astfel, cea mai avansată din formele de integrare regională – integrarea europeană – oferă dintr-o dată două diferențe față de globalizare. În primul rând, spre deosebire de globalizare care nu este o construcție deliberată a statelor, regionalismul (integrarea europeană) se bazează pe transferul deliberat și voluntar de suveranitate spre instituții supranaționale. În rândul al doilea, globalismul nu este înzestrat cu instituții capabile să exercite control sau să genereze politici comune.

În ambele cazuri însă (globalizarea – regionalizarea), forțele profunde care acționează sunt aceleași: comerțul figurează pe primul loc, nota comună fiind obiectivul creării de piețe largi, stimulative și competitive, prin piețe comune sau zone de comerț liber [5, p. 109].

Unicitatea construcției europene se reflectă, în primul rând, în arhitectura instituțională: fiecare pas în construcția europeană postbelică a fost consolidat de o construcție instituțională și legislativă, fără precedent și fără termeni de comparație în integrările regionale contemporane. În general, caracteristic pentru europeni este predilecția lor pentru instituții, fixate în acorduri și documente juridice, astfel încât experiența europeană în materie de integrare este concentrată în construirea de instituții și norme juridice comune.

Pe parcursul construcției europene, statele au acceptat, treptat, să delege o parte din puterile lor suverane unor instituții create prin tratatele fondatoare, cu modificările succesive, instituții al căror scop este să asigure o participare democratică a statelor membre la luarea de decizii. În consecință, Uniunea Europeană are în prezent ca

instituții comune: Parlamentul European, Consiliul Uniunii Europene, Consiliul European, Comisia Europeană, Curtea Europeană de Justiție, Comitetul Economic și Social, Comitetul Regiunilor ș.a.

Toate aceste instituții comunitare funcționează și elaborează politici comune în baza a patru tratate:

- Tratatul de constituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (18 aprilie 1951, intrat în vigoare la 23 iulie 1952 și expirat la 23 iulie 2002);
- Tratatul de constituire a Comunității Economice Europene (semnat la 25 martie 1957 și intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958);
- Tratatul de fondare a Comunității Europene a Energiei Atomice (25 martie 1957, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958);
- Tratatul Uniunii Europene (semnat la 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993).

În baza acestor patru tratate au fost adoptate și promovate politici comune în domeniul economic, social, regional, de mediu, iar după 1992 au fost introduse noi forme de cooperare între guvernele statelor membre, cum ar fi domeniul apărării, cel al afacerilor interne și externe, domeniul judiciar.

Din punct de vedere structural, putem compara Uniunea Europeană – așa cum o consacră Tratatul de la Maastricht din 1992 – cu un templu, sprijinit pe 3 piloni și dominat de un fronton [8, p. 37]:

- Frontonul identifică obiectivele: cetățenia europeană, piața unică, integrarea economică, politica externă etc.;
- Pilonul central – „Comunitatea Europeană” – include piața interioară, politicile economice comune (socială, regională, agricolă, a mediului, educațională și de sănătate) și Uniunea Monetară;
- Cei doi piloni laterali au în vedere politica externă și de securitate comună (PESC), pe de o parte, și cooperarea juridică și a poliției, pe de altă parte.
- Pilonul central rămâne bazat pe procedurile comunitare (participarea Comisiei, Consiliului, Parlamentului și Curții), votate cu majoritate calificată în sânul Consiliului Miniștrilor.
- Pilonii PESC și cooperarea judiciară sunt guvernați prin proceduri interguvernamentale (decizii în unanimitate, slaba participare a Comisiei și Parlamentului) [8, p. 37-38].

Grație instituțiilor și normelor comune, construcția europeană a parcurs, începând cu anii '50 ai secolului XX și până în prezent, 6 etape succesive de integrare, în special în domeniul economic și social [10, p. 328, 330]:

Concomitent cu procesul de integrare economică și politică, teoreticienii unificării au recurs la reevaluarea evenimentelor și episoadelor evoluției politice moderne, ajungând la concluzia că proiectul unificării europene are un suport istoric solid în unitatea tradițiilor religioase, intelectuale și culturale, în modurile de viață a națiunilor ce formează, în diversitatea lor, spațiul european.

Este indiscutabil faptul că, înainte de a fi o realitate economică, juridică și politică, Europa care se construiește din a doua jumătate a secolului al XX-lea reprezintă moștenirea istorică și culturală a popoarelor care o compun și a secolelor scurse [1, p. 75-77].

Astfel, Uniunea Europeană are istoria cea mai îndelungată, pornind de la tradiția greacă cu experiența democrației și a libertăților individuale, continuând apoi cu experiența romană, care va sta la baza elaborării dreptului comunitar european, adăugând și creștinismul în versiunea catolică, trecând ulterior la Montesquieu și J.-J. Rousseau, ajungând apoi la V. Hugo și, în pragul secolului al XX-lea, cuprinzând întregul continent european.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, proiectele de unificare europeană au fost ilustrate de mari personalități, între care contele Coudenhove-Kalergi, diplomații Aristide Briand și Nicolae Titulescu se evidențiază prin ingeniozitatea proiectelor elaborate.

Cel de-al doilea război mondial a făcut să scadă intensitatea mișcării pan-europene. Dar ea a fost reluată cu o mai mare vigoare după 1945. Construcția europeană a luat forma unei piețe comune a cărbunelui și oțelului, urmată de domeniul atomic și cel comercial. Ulterior, tematica proiectului european s-a lărgit în permanență, trecându-se de la cărbune și petrol la atom și economie, la piața comună, la uniune economică, la monedă unică și la o agendă politică și de apărare comună.

Este adevărat că, în procesul construcției europene au fost nu numai succese, dar și eșecuri. În general, construcția europeană s-a realizat în cicluri, fiecare din ele constând din 4 faze:

- formularea și lansarea unui obiectiv mobilizator; acest fapt permite lansarea (relansarea) „euro-optimismului”;
- „euro-optimismul” inițial își pierde suflul din cauza opoziției unuia sau mai multor state;
- intervine criza în construcția europeană, anunțând o perioadă de „euro-scepticism”;
- se instaurează o perioadă de „reflecție”, după care este lansat un nou obiectiv mobilizator [6, p. 149].

De-a lungul perioadei de după al doilea război mondial, ciclurile construcției europene au fost influențate de câțiva factori majori.

Primul din ei – *contextul geopolitic* – a avut până în prezent două etape: etapa „Războiului Rece” (1945-1989) și etapa de după „Războiul Rece” (1990 – prezent). Chiar dacă etapa „Războiului Rece” a fost dominată de confruntarea ideologică și politico-militară dintre cei doi giganti militari (SUA și URSS), perioada respectivă a asigurat coeziunea țărilor angajate în procesul construcției europene, ele fiind ajutate (militar, economic, politic) de SUA.

Etapa post- „Război Rece” este marcată de dispariția confruntării ideologice și militare dintre supraputeri. În schimb, pentru construcția europeană, etapa respectivă este mai puțin favorabilă comparativ cu perioada anterioară: a slăbit considerabil sprijinul SUA pentru Uniunea Europeană, apărând chiar și disensiuni. În plus, Uniunea Europeană trebuie să facă față, în prezent, unor noi probleme, cum ar fi imigrarea ilegală în spațiul comunitar, problema terorismului, necesitatea asigurării unui potențial militar autonom de cel al Statelor Unite etc.

Contextul geo-economic al construcției europene are, de asemenea, două etape principale: a) 1945-1974 – este etapa „celor 30 de ani glorioși”, când s-au remarcat o serie de „miracole economice” în RFG, Italia, Franța, Suedia etc. În schimb, perioada ce a urmat: b) 1974-2007 este caracterizată drept „cei 30 de ani vrednici de milă”, când se atestă recesiuni economice într-o serie de țări, afectând și influențând negativ procesul construcției europene.

Perspectiva extinderii în continuare a Uniunii Europene la 30 sau mai mulți membri ridică în mod obiectiv problema capacității sale de funcționare și a omogenității sale. Sunt formulate, în această privință, mai multe ipoteze privind viitorul arhitecturii Uniunii, inclusiv [8, p. 30]:

- *Europa „à la carte”*, în care statele membre și-ar putea alege politicile în funcție de avantajul lor imediat și care ar avea drept efect reducerea rolului instituțiilor comunitare și limitarea la minim a Uniunii politice (denumită și „*Europa cu geometrie variabilă*”).
- *Europa „cu mai multe viteze”* sau „*cercuri concentrice*”, reprezentând un nivel de integrare în funcție de regroupările ce se vor naște între state, în domeniul economic, politic, militar.
- *Europa „cu nucleu dur”*, organizată în jurul unui număr restrâns de țări, strâns legate între ele, conform unui model cvasifederal și care conservă legături suplimentare cu celelalte state, care nu ar fi în măsură sau care nu ar avea voința politică de a participa la un grad la fel de înalt de integrare.

Se pot oare face previziuni mai departe? Puțin probabil, căci ar însemna să acceptăm că Istoria e predeterminată și ar putea avea un sfârșit. Așa cum afirmă Jean-Marie Le Breton: „Viitorul rămâne și va rămâne incert, periculos, contradictoriu. În aceste condiții, ambiția Europei Unite nu poate fi decât aceea de a defini o voință și de a acționa în conformitate cu ea. E imposibil de spus care va fi obiectivul acestei voințe, ce trebuie să fie comună pentru a deveni, poate, într-o bună zi, unică. Iar pentru aceasta, așa cum o arată experiența istorică a statului-națiune, trebuie ca Europa aflată pe calea unificării să-și asigure mijloacele de a se proteja înspre exterior și, concomitent, ca mijloacele să slujească în egală măsură la întărirea acestei voințe și la inițierea unor acțiuni în conformitate cu ea” [4, p. 365].

Bibliografie

1. Bodinier Jean-Louis, Breteau Jean. Fundamentele culturale ale lumii occidentale. Traducere de Bogdan Geangalău. – Iași: Institutul European, 2000. – 79 p.
2. Dicționarul Uniunii Europene / Gilles Ferréol (coord.), Yves Jean Belœil-Benoist, Marc Blanquet, Dominique Breillat, Noël Flageul. Prefață la ediția în limba română de Gilles Ferréol. Traducere de Iuliana-Cristina Doboș. – Iași: Polirom, 2001. – 288 p.
3. Hause Steven, Maltby William. Western civilization: a history of European society. – Belmont: Wadsworth Publishing Company, 1999. – 1018 p.
4. Le Breton, Jean-Marie. Măreția și destinul bătrânei Europe: 1492- 2004. Eșeu istoric. Traducere din franceză de Vlad Russo. – București: Editura Humanitas, 2006. – 397 p.
5. Malița Mircea. Zece mii de culturi, o singură civilizație. Spre geomodernitatea secolului XXI. Prefață de Ricardo Diez-Hochleitner, Președintele Clubului de la Roma. – București: Editura Nemira, 1998. – 367 p.
6. Nouschi Marc. Mic atlas istoric al secolului XX. Iași: Polirom, 2002.
7. Procesul politic în Uniunea Europeană. Ediția a IV-a. Responsabili de ediție: Helen Wallace & William Wallace. Traducere de Genoveva Bolea. – Chișinău: Editura ARC, 2004. – 621 p.
8. Profiroiu Alina, Profiroiu Marius. Introducere în realitățile europene. – București: Editura Economică, 1999. – 207 p.

9. Rifkin Jeremy. Visul european: Despre cum, pe tăcute, Europa va pune în umbră „visul american”. Traducere de Dan Golopenția. – Iași: Polirom, 2006. – 363 p.
10. Международные экономические отношения. Учебник / Под ред. Н.Н.Ливенцева. – М.: Московский государственный институт международных отношений (Университет); „Российская политическая энциклопедия”, 2001. – 512 с.